

ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYELERİNDE MUTSUZ SON

*Cennet ALTUNDAŞ**

Geliş Tarihi: 10.10.2020

Kabul Tarihi: 22.10.2020

Atf Bilgisi: Hars Akademi
Uluslararası Hakemli Kültür-
Sanat-Mimarlık Dergisi

Sayı: Özel Sayı

Sayfa: 177-191

Yıl: 2020

Dönem: Ekim

Özet

Ömer Seyfettin, Türk edebiyatında hikâyeci kimliği ile bilinmektedir. Pek çok edebî türde eserler verse de hikâyeleri, yazdığı diğer türlerin önüne geçmiştir. Hikâyelerinde vakayı öne çıkardığı için karakter tahlilini ve mekân tasvirlerini ikinci plana atmıştır. Merak uyandırıcı bir girişle başlayan hikâyeleri, çarpıcı bir bitişle sona ermektedir. Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in bütün hikâyelerindeki sonlar incelenmiş ve mutsuz sonla biten hikâyeleri değerlendirilmiştir. Mizahi yönü ağır basan hikâyelerinden tarihi hikâyelere, toplumsal ve gündelik hayatı anlatan hikâyelerinden çocukluk hatıralarının kaynaklık ettiği hikâyelere kadar pek çok hikâyesinde farklı mutsuz sonlar tespit edilmiştir. Hikâye başkışisinin ölümü, fakirliği, hayal kırıklığı, vicdan azabı, pişmanlığı ya da yaşadığı başka talihsizlikler ile sona eren bu hikâyeler mutsuz son örneği olarak kabul edilmiştir. Yazarın mutsuz son tercihinde çarpıcı ve etkileyici bir bitiş isteğinin yattığı düşünülmektedir. Çünkü mutlu ve aydınlık bir atmosferde başlayan hikâyeleri bile çarpıcı bir kötü sonla bitebilmektedir. Kötü ve mutsuz sonla biten bu hikâyeler ölüm, pişmanlık, vicdan azabı, hayal kırıklığı, talihsiz olaylar ve mutsuz sonun sorgulandığı başlıklar altında değerlendirilip yazarın hikâye bitiş tercihlerine farklı bir bakış açısı ile yaklaşmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ömer Seyfettin, Hikâye, Bitiş, Mutsuz Son.

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, cennetkuntas@gmail.com
/ ORCID: 0000-0002-4508-6472

UNHAPPY END IN THE STORIES OF OMER SEYFETTİN

*Cennet ALTUNDAŞ**

First Received: 10.10.2020

Accepted: 22.10.2020

Citation: Hars Akademi
International Refereed Journal of
Culture-Art-Architecture

Issue: Special Issue

Pages: 177-191

Year: 2020

Session: October

Abstract

Omer Seyfettin is known with his storyteller identity in Turkish literature. Although he gave works in many literary genres, his stories surpassed other genres he wrote. Because he brought the case to the fore in his stories, he threw the character analysis and the spatial depictions to the second plan. Their stories begin with an intriguing introduction and end with striking endings. In this study, the endings in all stories of Omer Seyfettin were examined and his stories with an unhappy ending were evaluated. Various unhappy endings have been identified in many of his stories, from his humorous stories to historical stories, from stories about social and daily life to stories that originate from childhood memories. The story ends with the death, poverty, disappointment, remorse, regret, or other misfortunes of the protagonist, these stories are regarded as the unhappy final example. It is thought that the author's unhappy final choice is the desire for a striking and impressive finish. Because stories that start in a happy and bright atmosphere can end with a striking bad end. These stories with bad and unhappy endings were evaluated under the headings of death, regret, remorse, disappointment, unfortunate events and unhappy end, and the author's story ending preferences were approached from a different perspective.

Keywords: Omer Seyfettin, Story, Ending, Unhappy Ending.

* Research Assistant, Hacettepe University, Faculty of Literature, Department of Turkish Language and Literature, Ankara, cennetkuntas@gmail.com / ORCID: 0000-0002-4508-6472

Giriş

Ömer Seyfettin, Türk edebiyatında hikâyeci kimliğinin yanında şiir, tiyatro, makale, deneme, fıkra gibi edebî türlerde eserler vermiştir. Ömer Seyfettin'in kısacık ömrüne çok sayıda hikâye sığdırması onun yaşadığı, duyduğu, okuduğu veya hayal ettiği her şeyden kolayca hikâye konusu çıkarmasıyla açıklanabilir. Maupassant tarzı olarak adlandırılan giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan, vakayı ön plana çıkaran, karakter tahlili ve mekân tasvirini geri plana atan bir hikâye tarzı vardır. Hikâyelerinde ironi ön plandadır (Polat 2007: 81). Ömer Seyfettin, hikâyelerinin konularını belirlerken kişisel yaşam tecrübeleriyle birlikte “*çocukluğundan başlayarak okuduğu okullar, çalıştığı, gezip gördüğü yerlerde edindiği izlenimler, duyduğu, dinlediği olaylar, okuduğu kitapların yanında, devrinde yaşanan sosyal ve siyasi olaylar, Türk tarihi, Türk kültür ve medeniyeti gibi konular*” (Şengül 2018) onun hikâyelerinin içeriğini ve çerçevesini oluşturmuştur. Ayrıca Ömer Seyfettin'de görmekten ziyade bulmak yeteneği vardır. Bu yüzden de hikâyelerindeki tipleri hayattan aynıyla almak yerine kafasında kurgulamıştır. Ama bunu yaparken bazı hikâyelerinde gerçeklikten uzaklaşsa da ya da onunla alay etse de bunun tadını kaçırmamıştır (Yöntem 2005: 375). Hikâyelerindeki konu çeşitliliği ve gerçekliğe bakış açısı, Türk edebiyatının önde gelen hikâyecileri arasında yer almasını sağlamıştır.

Ömer Seyfettin'in hayatının son dönemlerinde yazdığı hikâyelerinde mizahi yön ön plandadır. Mizahî hikâyelerinin çoğunda, yıkılışın nedenleri, savaşın getirdiği ahlak çöküntüleri ve bu ortamda türeyen tiplerin hicvini yapmıştır. “*Mizah hikâyesine ahlakçı-toplumcu bir renk ve anlam*” vermeyi bilmiştir. Böylece çağının sorunlarına değinmeye devam etmiştir (Alangu 1968: 341). Hayatın sorunlarını edebî eserlerinde gerçekçi bir tutumla değerlendirmesi onun hayat ve edebiyatı bir görmesinden kaynaklanmaktadır. Enginün'e göre Ömer Seyfettin için edebiyat, hayat demektir ve hayatın içinde birbirine zıt, çok çeşitli durumları bulunur. Ömer Seyfettin de hayatın bu karışıklığını hikâyelerinde çok canlı hayat sahneleri halinde vermiştir. Bu hikâyelerde kadın-erkek ilişkileri, bâtil inançlar, çocukluk hatıralarından gelen çocuğun çevreyle münasebetleri, Türklük şuuru, anlamsız korkular ve kıskançlıklar başta olmak üzere çeşitli beşerî duygular işlenir (1992: 40). Ömer Seyfettin, hayatın içinden aldığı konuları anlattığı hikâyelerinin etkisini, çarpıcı giriş ve sonuç bölümleriyle arttırmıştır.

Ömer Seyfettin, “*hikâye yapısı bakımından tasvir ve çözülemeye değil beklenmedik sonuçlara veya paradoksa dayanan bir anlayış sergilemiştir. Bu hikâyelerde tatlı bir mizah ve hicve de rastlanır*” (Kahraman 1998: 496). Ömer Seyfettin'in öykülerinin öne çıkan

özelliklerinin başında olayın beklenmedik, şaşırtıcı, çok kez de güldürücü bir sonuca bağlanması gelmektedir (Yener 2018: 52). Ömer Seyfettin'in hikâyeleri etkili kılan özelliklerinden biri de bu çarpıcı ve beklenmedik bitişlerdir.

Klasik hikâye yapısında serim, düğüm ve sonuç bölümleri arasındaki ilişkinin sağlamlığı, hikâyenin başarı ölçütleri arasındadır. Ömer Seyfettin'in vakayı öne çıkaran hikâyelerinde çarpıcı son denilen okuyucuyu şaşırtan sonlar vardır. Hikâyelerinin sona eriş biçimleri akılda kalıcılığı ve etkileme gücünü artırmaktadır. Özellikle “mutsuz son”la biten hikâyeleri dikkate değerdir. Çalışmamızda Ömer Seyfettin'in bütün hikâyeleri incelenmiş ve mutsuz son diyebileceğimiz hikâye başkişisinin ölümü, hayal kırıklığı, kayıpları ya da pişmanlıkları ile sona eren hikâyeler değerlendirilmiştir. Kimi zaman hikâye kişisinin ölümü ya da fakir düşmesi mutsuz son olup olmadığı konusunda soru işaretlerini beraberinde getirmiştir. Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin sona eriş şekillerine göre şu başlıklar altında sınıflandırmak mümkündür: ölüm, vicdan azabı, pişmanlık, hayal kırıklığı, çeşitli talihsizlikler. Bir de hikâyenin ölüm, fakirlik ya da hikâye kişisinin bir sebepten kötü duruma düşmesiyle biten ama okuyucuyu mutlu ve mutsuz son arasında ikilemde bırakan hikâyeleri vardır. Özellikle tarihi hikâyelerinde hikâye kişisi devletin bekası için ölür, malını mülkünü kaybeder ama hedefine ulaşır. Böylesi hikâyeler okuyucuda buruk bir son algısı bıraktığı için çalışmamıza dâhil edilmiştir.

Ölüm

Ömer Seyfettin'in mutsuz son ya da kötü son ile biten hikâyelerinde ölümle biten sonlar öne çıkmaktadır. Özellikle hikâye başkişisinin ölümü, hikâyenin etki gücünü ve çarpıcılığını arttırmaktadır. Tarihi hikâyelerinde ölüm sık rastlanan bir bitiş şeklidir.

“Bomba” (s. 195)¹ hikâyesi trajik bir ölümle sona ermektedir. Boris ve karısı Magda, siyasi görüşleri yüzünden Makedonya'da ölüm tehlikesi altındadırlar. Bu yüzden Boris, ihtiyar babasını ve hamile eşini alıp Amerika'ya kaçmak için bütün mallarını satmıştır. Ama komita denilen silahlı adamlar bunu öğrenir ve Boris'in başını kesip bomba diye karısına verirler: “*Şunu görüyor musun Magda? Bu işte bir bombadır. Eğer siz eziyet edip parayı vermeye idiniz, sizden yine zorla alacak ve mücazat olmak üzere ikinizi bir araya bağlayacak, bu bomba ile atacaktık*” (s. 210). Silahlı adamlar gittikten sonra, saklaması için kendisine verilen bomba çantasını açan Magda, sevgili eşi Boris'in “*kesik ve kanlı kafası*”nı

¹ Yazı boyunca Ömer Seyfettin'in hikâyelerinden alıntılar şu kaynaktanadır: Ömer Seyfettin (2019), Bütün Hikâyeleri, (Haz. N. Hikmet Polat), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

(s. 211) görür. Hikâyede mutsuz sonu oluşturan yalnızca bu kesik baş değildir. Silahlı adamlar, Magda'yı zorla dans ettirip taciz de ederler. Ayrıca Amerika'ya kaçmak için ellerinde bulunan bütün parayı alırlar. Bütün bunları Magda'yı kocasını öldürmekle tehdit ederek yaparlar. Hikâyenin sonunda Magda, silahlı adamlar tarafından kötü muameleye maruz kalır; hem ellerindeki bütün parayı onlara verir; hem de kocasının ölümünü “kesik bir baş” ile öğrenir.

Yazarın “*vatanî hikâye*” olarak adlandırdığı “Beyaz Lale” (s. 423) hikâyesi hem ölüm hem tecavüzle sonuçlanan mutsuz sonlu hikâyelerin başında gelmektedir. Hikâyede Bulgar komutan Radko'nun işgal ettiği Rumeli köyünde bütün yaşlıları öldürmesi, köyün en güzel Müslüman kızı Lale'ye tecavüz etmesi anlatılır. Radko ve emrindeki askerler köyde teslim olan Müslüman ahaliye çeşitli işkenceler yaparlar. Bir yandan da genç Müslüman kızlarına tecavüz ederler. Komutan Radko ise güzelliği ile meşhur Lale'ye tecavüz etmek için onu yakaladığında kız bir anlık boşlukta camdan atlayıp intihar eder. Ama bu ölüm bile Radko'yu vazgeçiremez: “*Radko bu ölüye istediği vaziyeti verdi. Üstünde şeni arzusunun en karanlık, en pis, en kirli, ateşlerini tutuşturdu. Onun son kalan hararetlerini içti. Emdi, ısırıldı*” (s. 451). Hem ölüm hem tecavüz hem de köydeki diğer Müslümanların başına gelenler hikâyeyi aslında baştan sona trajik hale getirmiştir. Ama ölü bir kıza tecavüz ile bitiş, trajikliği zirveye taşımıştır.

“Ferman” (s. 492) hikâyesinde devlet için önemli görevler üstlenmiş, canını vermekten çekinmeyen Tosun Bey'in padişah emriyle katledilmesi anlatılır. Belgrad seferi sırasında padişahın otağ-ı hümayunu kaybolur. Sadrazamın görevini yerine getirememesine sinirlenen Tosun Bey'in “*İki konak arasında bir otağa sahip olamayan adam, koca bir devleti nasıl idare eder?*” (s. 496) demesi kendi sonunu getirir. Ölüm fermanını da kendisi taşır. Hikâye boyunca Tosun Bey'in kahramanlıkları, devlet ve padişah sevgisi anlatılıp hikâyenin sonunda ölüm fermanını taşıdığını bildiği halde görevini yerine getirip kendi ölümüne gitmesi bitışı daha çarpıcı hale getirmiştir.

Küçük bir çocuğun inandığı bir değerden dolayı ölümüyle sonuçlanan “Ant” (s. 237) hikâyesi, mutsuz sona başka bir örnektir. Yazarın çocukluk hatırasına dayanan bu hikâyede, kan kardeşi olduğu Mıstık, onu kuduz bir köpeğin ısırmasından kurtarır. Ama bu uğurda Mıstık kendi canından olur. Çünkü ant içmişlerdir ve “*Ant içenler kan kardeşi olurlar. Birbirlerine ölünceye kadar yardım ederler*” (s. 240). Mıstık da bu yeminin karşılığını canıyla vermiştir.

Mizahî ve ironik dilin öne çıktığı hikâyelerinde yazar, kimi zaman ölümü kötü “sonmuş” gibi okuyucuya sunar. “Namus” (s. 847) hikâyesinde katil bir çingenenin ailesinden dokuz kişiyi balta ile öldürmesi ve idam edilmesi anlatılmaktadır. Mahkûm Çingene, komşusunun köpeği ile kendi köpeği Çomar’ın çiftleşmesini eğlenerek izleyen ailesini görünce namus damarı tutar ve hepsini öldürür. Jandarmalar, imam ve hâkim “*namus uğrunda şehit olacak bu biçareye*” (s. 849) saygı ile bakmaktadır. Ömer Seyfettin alaycı bir dille: “*Evet Çingene, mingene... fakat ne büyük bir namus telakkisiydi! Ama kanun... İşte o affetmiyordu. Ah yoksa bizde jüri usulü olsaydı hemen dokuz canı birden alan Azrail’den müthiş katili beraat ettirecekti*” (s. 849) diyerek Çingene’ye duyulan yersiz saygının ve merhametin trajikliğini ifade etmiştir. Hikâyenin sonunda mahkûma çok üzülen görevliler, idam etmeden önce ona son arzusunu sorarlar. Hatta bu arzuyu gerçekleştirmek için söz verirler (s. 850). Hikâyede dikkati çeken, dokuz kişiyi öldüren katilin ölümüne üzülen insanların olmasıdır. Üzülen bu insanların jandarma, hâkim gibi adaleti sağlamakla görevli kişiler olması ayrıca trajiktir.

“Tütün” (s. 861) hikâyesinde Cabi Efendi, evinde çalışan oldukça yaşlı Arap kadına, tütün yerine patlıcan yaprağı vererek ölümüne sebep olur. Şulever karın tokluğuna çalışan, hamarat, yaşını göstermeyen bir kadındır. “*Yalnız tütüne iptilas ailenin canını sıkıyordu. Eğer verilse günde bir okka tütün içebilirdi. ... Son zamanlarda en adî tütünün paketi bile sekiz on kuruşaydı*” (s. 861). Bu soruna çare bulmak için Cabi Efendi, patlıcan yapraklarını padişah tütünü diye Şulever’e içirir. Bu yeni sigaranın tadını çok beğenen Şulever, diğer sigaraları içmeyi bırakır (s. 863). Bu yüzden de kısa zamanda ölür.

Ömer Seyfettin’in “Tos!” (s. 898) hikâyesinde namuslu ve dindar Fatma Hanım, hayırsız kocasından çok çekmektedir. Ama Fatma Hanım, “*kocasının kendisini imtihan için Allah tarafından gönderilmiş hususi bir bela*” (s. 900) olduğuna inandığı için ona katlanmaktadır. Fakat bu imtihanda katlanmakta zorlandığı tek şey, kocasının evin hizmetçisi ile birlikte olmasıdır. Evde mevlit okuttuğu bir akşam, bu rezilliğin bitmesi için dua eden Fatma Hanım, koç sayesinde amacına ulaşır. Evin efendisi tarafından toslamaya alıştırılan koç, mevlit gecesini efendiyi dışarıda görür ve bütün gücüyle toslayıp onu öldürür (s. 905). Kocanın ölümü ile sonuçlanan hikâyede Fatma Hanım, duası bu kadar çabuk kabul olduğu için mutlu olur. Kötü bir son ile mutluluk bu hikâyede iç içedir.

Ölüm ile biten hikâyeleri arasında “Kaşağı” (s. 1110) trajik sonu ile öne çıkmaktadır. Hikâyede çocuk, babasının önem verdiği kaşağıyı kırdıktan sonra korkup suçu kardeşi Hasan’a atmıştır (s. 1112). Hasan suçsuz olduğunu söylese de kimse ona inanmaz. Hikâyenin

sonunda Hasan, kuşpalazı hastalığına yakalanır ve ölür. Bu beklenmedik son, hem ölümü hem de vicdan azabını içermektedir.

“Bir Hayır” (s. 1115) hikâyesinin sonu ölüm ve pişmanlığı bir araya getirmiştir. Durmuş Ağa, hırslı bir ömür geçirip hastalanıp yatağa düştüğünde ahirete dair hiçbir hazırlığı olmadığını görür. Hayır yapmayı, hacca gitmeyi hep ertelemiştir. “İki oğlu vardı ki birbirinden berbattı. En canlı zamanında bile ‘Ne vakit ölecek?’ gibi ta gözünün içine bakarlardı” (s. 1115) bu yüzden Durmuş Ağa ölünce arkasından onun hayrını yapacak kimsesi olmadığını bilincindedir. Hikâyenin sonunda Durmuş Ağa ölür, oğulları mal kavgasına tutuşur ve babalarını hemen unuturlar. Ne hayır ne mezar yaptırmak akıllarına gelmez.

Ölümün trajik sonu zirveye taşıdığı hikâyelerden birisi de “Balkon”dur (s. 1329). Aynı evde büyüyen Suat ve Resan birbirlerine âşık olurlar. Resan hamiledir, bu yüzden bir an önce evlenmeleri gerekmektedir. Suat bu konuyu önce annesi Hamdune Hanım’a söyler ve annesinin desteğini alır. Kocası Muhsin Bey’in de bu evliliği olumlu karşılayacağından emin olan Hamdune Hanım, Suat ve Resan’ı balkona saklar; sonra konuyu Muhsin Bey’e açar. Muhsin Bey “*olamaz, olamaz, ben sağken buna imkân yoktur*” (s. 1338) diyerek büyük bir tepkiyle bu evliliğe karşı çıkar. Çünkü Resan ve Suat kardeştir. Bu gerçeği balkonda öğrenen genç çift intihar eder, anne-baba ise bu manzara karşısında aklını kaçırmaz. Genç çiftin kardeş olduklarını öğrenmeleri, Resan’ın hamileliği, birlikte intihar etmeleri ve geride kalan anne babanın aklını kaçırmaması mutsuz sonun etkisini arttırmıştır.

Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde mutsuz sonun en yaygın hâli, ölümle biten hikâyelerdir. Özellikle konusunu tarihten aldığı hikâyelerde ölüm, daha trajik bir hâl alır. Bazı hikâyelerinde de hikâye kişinin ölümü, diğer kişilerin mutluluğuna yardım eder; “Tos” hikâyesi buna örnektir. Bazen de ölümden daha trajik olan durumlar vardır. “Namus” hikâyesinde olduğu gibi ailesinden dokuz kişiyi baltayla öldüren adamın idam edilmesi değil de onu namus uğruna şehit kabul eden kişilerin varlığı hikâyenin sonunu trajik hale getirmiştir.

Vicdan Azabı ve Pişmanlık

Ömer Seyfettin olay hikâyesi yazdığı için hikâye kişilerinin duygularını derinlemesine tahlil etmez ama hikâye kişilerinin hissettiklerini birkaç vurucu cümle ile anlatmayı da ihmal etmez. Beklenmedik sonlar konusunda usta olan yazar, hikâyelerinin bitişinde kimi zaman hayal kırıklığı ya da pişmanlık gibi duygulardan yararlanmıştır. Birbirine yakın ve ilişkili

duygular olduğu için vicdan azabı ve pişmanlık ile biten hikâye sonlarını aynı başlık altında değerlendirmeyi uygun gördük.

“Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür” (s. 139) hikâyesinde, hikâye başkışisi karısının güzelliği ile övünmek uğruna evliliğini bitirir. İtalya’dan gelen halazadesi Ahmet Bidar Bey, heykeltıraşlık okumaktadır (s. 143). Ona, karısı Efser’i çırılçıplak göstermek ister. Çünkü karısının güzelliğini tam anlamıyla gösterip bu saadeti ile daha fazla övünmek ister. Yatak odasına gizlice soktuğu Bidar’a Efser’i çırılçıplak gösterirken karısının bunun farkında olduğunu bilmemektedir. Efser yaşanan bu olaydan sonra kocasının kendisine âşık olmayı değil; sahip olmayı tercih ettiğini anlamıştır: *“Tarassut ettim, tahlil ettim, tetkik ettim, müşahede ettim ve katiyen aşk olmadığını anladım. Gulüvv-i meyliniz sırf şehvetten ve bana malik olmak gururundan mütehasıl vahşi bir zevkten ibaret idi”* (s. 154). Kendisine yapılan bu hakareti affedemeyen Efser, kocasından intikam alır ve ondan boşanır. Adam çok pişman olur: *“Aradan seneler geçti. Ben ise hâlâ, her sabah uyanırken, her gece yatarken elimden kaçırdığım Efser’i ve onların hacle-i zevciyetlerini tahayyül ederek”* (s. 159-160) pişmanlık içinde yaşamaktadır. Hikâyede evlilik kurumuna zarar veren, erkeğin sahip olma ve sahip olduğu bu güzelliği herkese gösterme duygusudur. Efser, kocasının kendisini sevmediğini evlerindeki misafire çırılçıplak gösterildiğinde anlamıştır. Kocasını için aşkın değil; güzel bir kadına sahip olma duygusunun önemli olduğunu anlayan Efser, evi terk edip kocasından boşanmıştır.

“Gurultu” (s. 286) hikâyesinde *“yaşlı, zayıf, sarı saçları ağarmış, âlim ve muharrir, kamburu çıkmış gözlüklü muallim”*in (s. 288) gençliğinde çok fakir olmasına rağmen *“Abdülhamit Han’ın bendelerinden birinin kızı”* (s. 290) ile evlenip ilk geceden boşanması anlatılmaktadır. Evlendiklerinin gecesinde karısının karnından gelen gurultulardan tiksindiği için onu yatakta bırakıp kaçan bu muallim, hayatının fırsatını da kaçırmış olur. *“Ondan sonra hayat bana bir cehennem oldu. Düşün doksan bin lira... Ve gayet güzel bir kadın. Bütün saadet tamamıyla benim elime geçtiği halde ‘asabilik’ denilen terbiyesizlik yüzünden yirmi dört saat içinde kaybettim”* (s. 292). Kaçırdığı bu fırsata benzer bir şeyi tekrar bulamadığı için hayatı fakirlik ve zorluk içinde geçen muallim, hâlâ geçmişin pişmanlığını yaşamaktadır. Çünkü fakir bir gençken hayal ettiğinden bile daha güzel, zengin bir kadınla evlenmeyi başarmış ama bir anlık “tiksinme” duygusu yüzünden daha ilk geceden bu evliliğin bitmesine neden olmuştur.

“Zeytin Ekmek” (s. 1043) hikâyesinde kocası askerde olan Naciye, karnı doyurmak için namusundan vazgeçmeyi göze alır. Ona güzelliğini kullanıp rahat bir hayat sürmesini

tavsiye eden arkadaşı Sabire Hanım'ın bulduğu zengin Fasih Bey'in evine gittiğinde tek düşündüğü karnını güzel yemeklerle doyurmaktır. Ama geç vakitte gittikleri Fasih Bey'in evinde, Naciye'nin önüne zeytin ekmek konur: *"Evet bu siyah zeytin taneleri idi. Yanında da dört senedir artık yemekten tiksindiği bir vesika ekmeği dilimi duruyordu"* (s. 1057). Naciye büyük bir pişmanlıkla ağlamaya başlar ve evi terk eder.

Ömer Seyfettin'in kimi hikâyelerinde pişmanlık kadar vicdan azabı ile biten sonlar da dikkat çekmektedir. Özellikle yazarın çocukluğuna dair anlattığı hikâyelerde vicdan azabı ağır basmaktadır. "Falaka" (s. 462) hikâyesinde mahalle mektebinde eğitim görürken falaka cezasından kurtulmak için hocayı kandırması ve kaymakam tarafından hocanın işinden kovulması anlatılır. Falakayı yasaklayan kaymakama, cami hocası çocukların oyununa geldiği için çok sevdiği eşeğini falakaya yatırmış bir vaziyette yakalanır: *"Hoca Efendi fena halde şaşaladı. Önüne baktı. Değnek elinden düştü. Falakayı tutanlar bıraktılar. Kurtulan ürkmüş eşek, çifte ata ata, kestane ağaçlarının altına kaçıyor, hem de avazı çıktığı kadar anırıyordu"* (s. 469). Bu olaydan sonra ne falaka ne hoca ortada görülmez. Ama hikâye başkişisi büyüse de bu olayı unutamaz: *"Kalbimde belirsiz bir acı sızlar. Benim sebepime hocalıktan kovulan, ihtimal aç kalan bu aksakallı, fakir ihtiyarın zavallı hayali karşıma dikilir"* (s. 469). Çocukluğunda yaşadığı bu talihsiz olayın vicdan azabını hep içinde taşır.

"Kıskançlık" (s. 628) hikâyesinde Ahmet Sühran Bey'e dayısı tarafından bembeyaz bir maymun hediye edilir. Bu maymun insan gibi davranmaktadır ve Ahmet Sühran Bey'e yoldaş olmuştur: *"Maymunum bana uslu, muti bir arkadaştı. Her işime yarıyordu. Su işaret edersem su verirdi. Ben uyurken gerek gündüz olsun gerek gece, muhabere çanı çalınca koşup uyandırırdı. ... Maymunum beni seviyordu. Saçlarımı okşuyordu"* (s. 632). Ama Ahmet Sühran Bey, bir Rum kızına âşık olur. Maymununun bu güzel Rum kızını kıskandığını görünce onu döver ve evden kovar. Bu durum maymununun ölümüne neden olur: *"Zavallı maymuncuk beni kıskanmış, sonra hakaretimden müteessir olarak kendini öldürmüştü. Onun beyaz ölüsü karşısında, beyaz ellerinin, beyaz ayaklarının, beyaz başının mazlum bükülüşü karşısında o vakte kadar hiç duymadığım bir teessürle ağlamak istedim"* (s. 634) diyerek ömür boyu unutamadığı bir vicdan azabına sahip olur.

Bir hayvanın ölümüyle ve vicdan azabıyla sonuçlanan hikâyelerden birisi de "İlk Cinayet"tir (s. 1141). Annesiyle bindiği şirket vapurunda yavru bir martı bulurlar. Çocuk kuşu isterim diye tutturur. Annesi: *"aman sakın sıkma yavrurum"* (s. 1142) diyerek kuşu, oğlunun avucuna koyar. Ama çocuk, kuşun boyunu sıkar ve öldürür. Annesi ve diğer kadınlar bu durum karşısında şaşırırlar, çocuğu suçlarlar: *"Boğdu. Gördüm vallahi, ne hain"*

çocuk” (s. 1143) derler. Çocuk ağlamaya başlar: “*Ne vakit, nerede, nasıl sustuğumu bugün hatırlayamıyorum. Sanki ebediyen ağlıyorum*” (s. 1143) diye biten hikâyede, hayat boyunca unutulamayan bir pişmanlık söz konusudur.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde pişmanlık ve vicdan azabı çoğu zaman iç içe geçmiştir. Hikâye bitişlerinde yaşanan olayın sonuçları ömür boyu süren pişmanlık ya da vicdan azabı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hayal Kırıklığı

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde hayal kırıklığı ile biten sonlar, mutsuz son örnekleri arasında kabul edilebilir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre hayal kırıklığı çok istenilen veya umulan bir şeyin gerçekleşmemesi olarak tanımlanmaktadır (TDK 2020). Hikâyenin sonunda istediği ya da hayal ettiği şeye ulaşamayan hikâye kişilerinin mutsuzluğu ile biten hikâyeler, bu başlık altında değerlendirildi.

“Elma” (s. 104) hikâyesinde büyük bir aşkla evlenen genç çiftin bir elma yüzünden mutsuz olmaları anlatılır. Süzün, bir akşam kocasına sofradaki elmayı gösterip “*Bu elma sana bir şey ihsas etmiyor mu, sevgilim?*” (s. 105) diye sorar. Adamın aklına elmaya dair hiçbir şey gelmez. Karısının cevap bekleyen gözlerini gördükçe ne yapacağını şaşırır ve elma ile Newton ilişkisinden bahseder. Kadın, bu cevap karşısında hayal kırıklığına uğrayıp ağlamaya başlar: “*Ben Madam Amade'nin sofrasında ilk defa birbirimizi gördüğümüz akşam verdiğin elmayı, o elmayı verirken eğilerek o kadar heyecan ve tahassüsle bana fısıldadığın Musset'nin şiirini der-hâtır edeceksin sanıyordum*” (s. 105) diyerek hayal kırıklığının ve gözyaşının sebebini anlatır.

“Aşk ve Ayak Parmakları” (s. 384) hikâyesinde mutlu bir evliliği olan Âsime Hanım ile Hasan Bey bir gün ansızın Hasan Bey'in isteği doğrultusunda ayrılır. Âsime Hanım bu ayrılığa anlam veremez ve kocasına sebebini sorar. Hasan Bey durumu açıklar: “*Sen maymundun. Alnın dar ve ağzın biraz ileriye çıkıktı. ... Hele ayakların! Aman ya Rabbi... Tıpkı bir maymunun üçüncü ve dördüncü elleriydi*” (s. 387). Hayatındaki bütün insanları dış görünüşlerine göre bir hayvana benzeten Hasan Bey, karısını da maymuna benzetir ve ondan ayrılır. Mektubunda bunu açıkça ifade edince, Âsime Hanım büyük hayal kırıklığına uğrar, üzülür ve sinirlenip Hasan Bey'e hakaretler eden son bir mektup yazarak bu ilişkiyi sonsuza kadar bitirdiğini ilan eder.

“Eleğimsağma” (s. 479) hikâyesinde erkek olmak isteyen Küçük Ayşe, dilek tutup gökkuşağının altından geçer. Rüyasında da erkek olduğunu ve sevdiği kızla evlendiğini

görür. Ama uyandığında onu merak eden ailesi ve köylülerle karşılaşır. Anası ve babasının küfürleri ile kendine gelmeye çalışır: “Zavallı Ayşe hiç sesini çıkaramıyor, utancından yerlerin dibine geçiyor, bastığı çamurlara bakarak, bütün göğsünü sarsan derin hıçkırıklarla hüüngür hüüngür ağlıyordu” (s. 485). Ayşe kendine geldiğinde hem utanır hem de hayal kırıklığına uğrar. Çamurlara bata çıka koşup altından geçmek için türlü çeşit zahmete katlandığı eleğimsağma, onu erkeğe dönüştürmemiştir.

“Nakarat” (s. 822) hikâyesinde Türk askeri, görevi sırasında şarkıları ile tanıdığı bir Bulgar kızına âşık olur. Bulgar kız da onu her gördüğünde aynı nakaratı söyler. Asker her zaman duyduğu bu nakaratın “seni seviyorum” anlamına geldiğini düşünür. Ama görevi bitip de döneceği zaman bu nakaratın anlamının “İstanbul bizim olacak” (s. 837) manasına geldiğini öğrenir. Önce kıza, ama en çok da kendine dair büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Vatanına ihanet etmiş gibi hisseder: “Kalbim yırtılmış gibi acıyordu. Dizlerim ağrıdı. Bileklerim karıncalandı. Dudaklarım, yanaklarım titremeğe başladı” (s. 837). Asker bu olayın ağırlığı ile intihar etmeyi bile düşünür. Taburuna ulaştığında olayın şokuyla hastalanır ve bir hafta hasta yatar.

Ömer Seyfettin'in gündelik ve toplumsal yaşamı anlattığı hikâyelerinde hayal kırıklığı ile biten sonlara daha sık rastlanmaktadır. Genç çiftler arasında geçen hikâyelerde kadınların duygusallığı, erkeklerin ince düşünememesi, kocası tarafından hakarete uğrama ve bunun yarattığı duygusal çöküş, tek taraflı sevgiler hikâyelerde duygusal çöküşü meydana getirmiştir. Bu duygusal çöküşlerin esas sebebi hikâye kişilerinin yaşadığı hayal kırıklıklarıdır. “Elma”, “Aşk ve Ayak Parmakları”, “Eleğimsağma” ve “Nakarat” hikâyelerinde hayal kırıklığı, mutsuz sonun esas nedenini oluşturmuştur.

Talihsizlikler

Ömer Seyfettin'in bu başlık altında incelenen hikâyelerinin sonlarında, talihsiz olaylarla bitişler söz konusudur. Talihsiz durumlarla bitişten kastedilen, hikâye kişinin ölmediği ama ölümden beter durumlara düştüğü sonlardır. “Binecek Şey” (s. 550) hikâyesinin bitişi böyle bir sona örnektir. Derviş Hasan yorulmuş, acıkmış ve susamıştır. Ama yolu uzundur. Yolunun üzerinde aşması gereken bir tepecik vardır: “Vallahi bunu çıkamam” (s. 552) diye haykırır ve çeşme başında “Allah'ım benim vücudumu yarattın. Onu ıstıraplardan da sen kurtar. Sana yalvarıyorum. Mutlaka bana 'binecek bir şey' göndereceksin, üzerine eserini yükleteceğim” (s. 552) diye dua etmeye başlar. Ama yoldan geçmekte olan köylüler, yeni doğan taylarını Derviş Hasan'ın sırtına yükleyip tepenin başına

kadar zorla taşıtırlar. Ettiği duadan pişman olan Derviş Hasan hem dayak yer hem de çıkmam dediği tepeye sırtında bir at yavrusu ile çıkar.

“Dama Taşları” (s. 747) hikâyesinde Ali Dânâ Efendi, çok sevdiği arkadaşını tımarhanede ziyaret etmek ister. Onun delirdiğine inanmaz. Doktorun hastanın ne kadar tehlikeli olduğuna dair uyarılarına rağmen Dânâ Efendi son kez dama oynamak için arkadaşının yanına girer. Cabi Efendi kendi dışkısından kurutup yaptığı dama taşları ile oyun oynar. Ama her taş hatasında bu dışkıları arkadaşı Dânâ Efendi'ye zorla yedirir (s. 753). Hikâyenin sonunda gerçek taş yuttuğu için öleceğini sanan Dânâ Efendi'nin dışkı yuttuğu anlaşılır.

“Beynamaz” (s. 962) hikâyesinde Gâvur Ali, işinde gücünde yalnız yaşayan bir adamdır. Köylü tarafından sevilmez. Camiye hiçbir zaman gitmediği için köylü ona, Gâvur Ali demektedir. Hacı İmam'ın ise tek amacı Gâvur Ali'yi camiye getirmeyi başarmaktır. Köyün uzağında bulunan çiftliğe gidip Gâvur Ali'ye “[...]gel namaza başla. Koyunların iki misli daha artmazsa yine namazdan vazgeç ama bir kere dene” (s. 966) diyerek onu ikna eder. Daha fazla mal sevdasıyla namaza başlayan Ali, koyunları ile ilgilenemez ve bütün sürüsünü kaybeder. Namaza gitmek için çiftliğinden çıkıp camiye her gittiğinde koyun sürüsünün başına kötü bir olay gelir. Kimi zaman koyunlar hastalanır, kimi zaman çalınır. Bu talihsizliklerin ardı arkası kesilmez. Ama namaz kıldıkça daha da zengin olacağına inanan Gâvur Ali, son koyunu da ölünceye kadar namaza devam eder. Sürüsünün hepsini kaybettikten sonra akli başına gelir ve emek vermeden sadece namaz kılarak zengin olamayacağını idrak eder.

Ömer Seyfettin'in hikâye sonlarında talihsiz durumlarla bitişler söz konusudur. Hikâye kişinin malını mülkünü kaybettiği, zor durumda kaldığı bitişler mutsuz son örnekleri arasındadır.

Mutsuz Son Mu?

Ömer Seyfettin'in özellikle tarih konulu hikâyelerinde bitişler, kimi zaman okuyucuyu tereddüde düşürmektedir. Hikâye kişinin ölümü, fakirliği ya da başka bir talihsizliği ile biten bu hikâyelerde aslında devletin ya da milletin çıkarları korunmuştur. “Pembe İncili Kaftan” (s. 561) bunun örnekleri arasındadır. Hayat boyu kimsenin önünde eğilmeyen, makam mevkinden uzak duran, kitapları ile mutlu bir hayat süren Muhsin Çelebi, devleti için Şah İsmail'e elçi olarak gönderilmeyi kabul eder. Ama bir şartı vardır: “*Mademki bu bir fedakârlıktır, fedakârlık ücretle olmaz. Hasbî olur. Devlete karşı ücretle yapılacak bir*

fedakârlık, ne olursa olsun hakikatte şahsi bir kazançtan başka bir şey değildir. Ben maaş, mansıp, ücret falan istemem. Fahrî olarak bu hizmeti görürüm. Şartım budur” (s. 569). Şah İsmail'in karşısına devleti temsil edecek şekilde çıkmak için Muhsin Çelebi bütün mallarını satar, borç alır ve yanında gelecek görevlileri en iyi kıyafetlerle, atlarla donatır. Kendisine de pembe incili bir kaftan alır. Şah İsmail'in huzuruna çıktığında oturacak bir şey göremez. Osmanlı Devletini temsil eden bir elçinin Şah İsmail huzurunda özellikle ayakta kalması için yapılan bu hakareti, başarısızlığa uğratmak için pembe incili kaftanı çıkarıp üzerine oturur ve görevi bittiğinde onu almadan çıkar. Kaftanınızı unutuyorsunuz diye arkasından koşan şahın adamlarına: *“Hayır, unutmuyorum. Onu size bırakıyorum. Sarayınızda büyük bir padişah elçisini oturtacak seccadeniz, şilteniz yok... Hem bir Türk yere serdiği bir şeyi bir daha asla arkasına koymaz*” (s. 572) diyerek çıkıp gider. Ama görev bittiğinde kaftanı geri verip parasını almak şartıyla yaptığı anlaşmayı yerine getiremez ve bütün malını mülkünü kaybeder. Kimseden de yardım almaz. *“Ölünceye kadar Üsküdar pazarında sebzevatçılık etti. Pek fakir, pek acı, pek mahrum bir hayat geçirdi*” (s. 573). Hikâyenin sonunda Muhsin Çelebi, devleti layıkıyla temsil etmiş; Şah İsmail'e gereken cevabı vermiştir. Ama kendi hayatı mahvolmuştur.

Benzer bir durum “Bir Çocuk Aleko” (s. 634) ve “Diyet” (s. 665) hikâyelerinde de vardır. “Bir Çocuk Aleko” hikâyesinde Küçük Ali, Rumca bildiği için Rum zannedilir. Bu durumu lehine çevirip Türk askerine yardım eden Ali, hikâyenin sonunda Rumlar tarafından Türk çadırlarına götürülmesi için verilen bombayı, Rum karargâhında kendisiyle birlikte patlatır (s. 651). Küçük Ali, hikâyede vatanı için kahramanca ölmüştür.

“Diyet” hikâyesinde Demirci Ali Usta, kolunun kesilmemesi için diyetini ödeyen Hacı Mehmet'in aşağılamalarına, her fırsatta kolunun diyetini verdiğini hatırlatıp *“Ben olmasam çolak kalacaktın*” (s. 674) sözlerine daha fazla dayanamaz ve kolunu kesip Hacı Mehmet'in önüne *“Al bakalım, şu diyetini verdiğin şeyi*” (s. 674) diyerek fırlatır; sonra da çıkıp gider. Hikâyede demircilikteki yeteneği ile övülen Ali Usta, bir hırsızlık iftirası sonucu kolunu kaybetmek üzeredir. Köylü böyle bir ustanın kolsuz kalmasına razı olmaz. Ama hikâyenin sonunda Ali Usta yine kolsuz kalır; fakat özgürlüğüne kavuşur.

Ömer Seyfettin çarpıcı bir sona eriş ile hikâyelerini bitirmekte ustalık göstermektedir. Bu başlık altında incelenen hikâyelerin sonları, okuyucuyu mutlu ve mutsuz son arasında ikilemede bırakmaktadır. Özellikle fedakârlığın ön planda olduğu hikâyelerde ikilem duygusu bilinçli olarak öne çıkarılır. “Pembe İncili Kaftan” hikâyesinde Muhsin Çelebi'nin devletini bir elçi olarak en doğru şekilde temsil edip hikâye sonunda bütün malını mülkünü

kaybetmesi; “Bir Çocuk Aleko” hikâyesinde, Küçük Ali’nin vatanı için canlı bomba olarak ölüme gitmesi; “Diyet” hikâyesinde çok başarılı bir demir ustası olan Ali Usta’nın kendi kolunu kesmesi ama özgürlüğüne yeniden kavuşması okuyucu üzerinde buruk bir son etkisi bırakmaktadır. Bu hikâyelerde hikâye kişileri amaçlarına ulaşmak için ağır bedeller ödemek zorunda kalmışlardır.

Sonuç

Ömer Seyfettin’in hikâyeleri olay hikâyesinin en başarılı örnekleri arasında yer almaktadır. Olay hikâyesinin bir gereği olarak çarpıcı ve dikkat çekici giriş ve sonuç bölümlerinden oluşan bu hikâyelerde, mutlu ve mutsuz bitişler söz konusudur. Mutsuz sonla biten hikâyelerin sonuç bölümleri incelendiğinde “ölüm, vicdan azabı, pişmanlık, hayal kırıklığı ve talihsiz durumların” yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Yazar hikâyelerinin okuyucu üzerindeki etkisini arttırmak için duygu durumlarından yararlanmış ve mutsuz sonları pişmanlık, vicdan azabı, hayal kırıklığı gibi duygularla etkileyici hale getirmiştir. Fedakârlığın ön planda olduğu hikâyelerinde ise hikâye başkışisi, büyük fedakârlıklarına rağmen zor duruma düşmüştür ama hedefine ulaşmıştır. Böylesi sona sahip hikâyelerde yazar sanki okuyucuyu da rahatsız etmek ister. Hikâye kişinin fedakârlığına karşın okuyucunun da bir nebze huzursuz olmasını sağlar. Tarihî hikâyelerinde sıkça görülen böylesi sonlarda hikâye bittiğinde okuyucu mutlu ve mutsuz son arasında kalır. Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde mutsuz son çoğu zaman ölüm ile gerçekleşmiştir. Hikâye kişinin ya da sevilen bir hayvanın ölümü hikâyeyi dramatik hale getirmiştir. Ömer Seyfettin ironik ve mizahî yönüyle mutsuz sonları harmanlamayı başarmış, çarpıcı ve etkileyici bitişlere sahip hikâyeleri ile Türk edebiyatında kendisine sonsuz bir yer edinmiştir.

Kaynakça

- Alangu, Tahir (1968). *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*. İstanbul: May Yayınları.
- Enginün, İnci (1992). "Ömer Seyfeddin'in Hikâyeleri". *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, ss. 37-49.
- Kahraman, Âlim (1998). "Hikâye". *İslam Ansiklopedisi*, (17. cilt), İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 493-501.
- Ömer Seyfettin (2019). *Bütün Hikâyeleri*, (Haz. N. Hikmet Polat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Polat, Nazım H. (2007). "Ömer Seyfettin", *İslam Ansiklopedisi*, (34. cilt), İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 80-82.
- Şengül, Abdullah (2018). "Ömer Seyfettin". <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/omer-seyfettin> (Erişim Tarihi: 08.10.2020).
- Yener, Cemil (2018). "Ömer Seyfettin'in Öykücülüğüne Toplu Bir Bakış". *Türk Dili Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, ss. 44-53.
- Yöntem, Ali Canip (2005). *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, (Haz. Ahmet Sevgi – Mustafa Özcan). Konya: Tablet Kitabevi.
- "Hayal kırıklığı" (2020). <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 08.10.2020).